

ЗМЕСТ

ВЕРШЫ

Мужык.....	5
Чаго б я хацеў	6
З песень а бітвах	7
Паэтам	9
Што ты спіш?..	9
І як тут не смяяцца	13
Мая эпітафія	17
Мая малітва («Я буду маліцца і сэрцам, і думамі...»)	18
Шчасце	19
Над сваёй Айчызнай	19
«Пакіньма напуста на лёс свой наракаць...»	21
З людзьмі	21
З песень нядолі («Колькі жудкага, колькі горкага...»)	22
Не глядзі...	23
Паэзія	24
Вы кажаце...	26
Бываюць хвілі...	27
Доля ўдавы.....	27
Сон	28
Ворагам беларушчыны	30
Я не для вас...	32
Перад бурай	33
З песень аб няволі.....	34
Куды ты рвешся!..	35
Дайце мне...	36
Разлад.....	37
Не дружны.....	38
На адвітанне.....	39
«Мо чалавекам з рук, з вачэй...»	41
Я не паэта	41
Каму вас, песні?..	42

Гэта крык, што жыве Беларусь	44
А хто там ідзе?	47
Можна... ..	47
Песня вольнага чалавека	48
Я мужык-беларус... ..	49
Вось тут і жыві... ..	51
Ах, ці доўга... ..	52
На добры стары лад	53
Кепска... ..	55
Засвяціла цяпло... ..	55
Наша мінуўшчына	56
Хто ты гэткі?	57
За праўду	58
Асёл і навука	58
Развейся, туман	59
Хмары і думы	60
Яшчэ прыйдзе вясна	60
Крыжы	61
Беларушчына	63
Роднае слова	64
Маладая Беларусь («Гэй ты, гэй, Беларусь, маладая старонка...»)	65
Песняру-беларусу	66
Апекунам	68
Ноч за ночкай... ..	69
Тут і там	70
«Шуман»	71
«Я не плачу над братняй магілай...»	72
Песня сонцу	73
Явар і каліна	74
Мой дом	75
Жніво	75
Я ад вас далёка... ..	76
Гэй, капайце, далакопы... ..	78
Мая думка	79
Памяці С. Палуяна	80
Мой край	82
«Па межах родных і разорах...»	83
К зорам	84
Кругаварот	85
Смутна мне, Божа!	86
Песня мая	87
Жняя	89
За свабоду сваю	90
Каб я князем быў... ..	90

Вячэрняя малітва	92
Зоркі.....	93
На ўсе рукі.....	94
«Нашай ніве»	94
Прыстаў я жыць... ..	95
Выйдзі... ..	98
Мая малітва («Ва ўсяку мінуту, ва ўсякай патрэбе...»)	99
З кутка жаданняў	100
Калі пачнуць... ..	100
Прарок	101
Маладая Беларусь («Вольны вецер напеў вольных песень табе...»)	104
Дзе ты, шчасце маё?.. ..	106
Тутэйшы.....	106
Песняй толькі	108
Жар не згас	109
Моладзі.....	110
Па шляху	111
1914-ты.....	112
Крыўда	113
Сваякі.....	114
Маё цярпенне	115
Ўвесь да дна... ..	115
Нашто?	117
На сход!	118
Спадчына.....	119
Лясное возера	120
Беларускія сыны	121
Мая навука.....	122
У вырай!	123
Бай	124
Перад будучыняй.....	126
Адшчапенцам (заходнім)	128
Па Даўгінаўскім гасцінцы	130
І прыйдзе	132
За ўсё... ..	134
У лесе	135
Ёсць жа яшчэ... ..	137
Сонцу	138

П'ЕСЫ

Паўлінка	141
Прымакі	205

МУЖЫК

Што я мужык, усе тут знаюць,
І, як ёсць гэты свет вялік,
З мяне смяюцца, пагарджаюць, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Чытаць, пісаць я не умею,
Не ходзіць гладка мой язык,
Бо толькі вечна ару, сею, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Бо з працы хлеб свой здабываю,
Бо зношу лаянку і крык,
І свята рэдка калі знаю, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Галеюць дзеці век без хлеба,
Падзёрты жончын чаравік,
Не маю грошы на патрэбу, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Заліты потам горкім вочы;
Ці я малы, ці я старык, —
Працую, як той вол рабочы, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Як хвор ды бедзен — сам бяруся
Лячыць сябе: я чараўнік!
Бо я без доктара лячуся, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Што голы я, павінен згінуць,
Як той у лесе чашчавік,
І, як сабака, свет пакінуць, —
Бо я мужык, дурны мужык.

Але хоць колькі жыць тут буду,
Як будзе век тут мой вялік,
Ніколі, браткі, не забуду,
Што чалавек я, хоць мужык.

І кожны, хто мяне спытае,
Пачуе толькі адзін крык:
Што хоць мной кожны пагарджае,
Я буду жыць! — бо я мужык!

[1905]

ЧАГО Б Я ХАЦЕЎ

Мне не трэба багатых другоў:
Даўно знаю пахлебствы я іх,
Іх малітвы да ўсякіх багоў
І з пагардай пагляд на другіх!

Не хачу з імі быць за сталом,
На сваё паніжэнне глядзець,
Як, мінаючы чаркай з віном,
Ад парогу накажуць сядзець.

Не хачу я дзявочай красы
І пяшчот іхніх белых грудзей:
Рэжа сэрца мне горай касы
Зменнасць, хітрасць агністых вачэй!

Не магу я цярпець, паглядаць,
Як іх сталасць знікае, што мгла;
Тут душу табе рада аддаць,
Тут другога шчырэй абняла!

Не хачу я гуляць, дзе народ
Толькі гора цярпіць на вяку,
Дзе сіротка стаіць ля варот,
Есці просіць, падняўшы руку.

Не хачу весяліцца, гуляць,
Дзе бяда, слёзы, скаргі ўвакруг,
Дзе другія ў няволі сядзяць,
Дзе замёрлі і сіла, і дух!..

Эй, сказаць жа, чаго я хачу?
За што нават бы сэрца аддаў?
З чаго твар я слязамі мачу?
Ці ж хто з вас калі гэта згадаў?

Дык жа знайце, чаго б я хацеў,
Аб чым думачкі толькі мае:
Каб мой люд маю песню запеў
І пазнаў, аб чым песня пяе!

1905

З ПЕСЕНЬ А БІТВАХ

Іграюць сурмы баявыя,
Віхор разносе іхні звон, —
І песні дзіўныя такія
Ад іх лятуць да ўсіх старон.

Аб славе цуднай граюць сурмы,
Аб шчасці людз усяго;
Завуць змагаць няволі штурмы,
Завуць... ой, многа да чаго!..

Дый дарма звоняць сурмы гулка,
Народ абманены прыціх, —
Той спіць, той ходзе без прытулка,
А жаль і распач ува ўсіх.

Мучыцель толькі рад, снуецца,
Як шакал дзікі па трупах, —
З ахвяр сваіх ваўком смяецца,
З ахвяр, што мруць у ланцугах.

І відзець страшна ў путах сілу,
Людскі ўвесь з жалю енк і плач,
Аж хоць кладзіся у магілу
І свету гэтага не бач.

І ходзіш так, як пагарэлы,
І хочаш людзям скаргі слаць,
Азвацца крыкам на свет цэлы:
Дзе праўды, волі дзе шукаць?!

А сурмы граюць баявыя,
Віхор разносе іхні звон, —
І песні дзіўныя такія
Ад іх лятуць да ўсіх старон.

30 сакавіка 1906

ПАЭТАМ

Паэты вучаць месцы, вёскі,
Як трэба жыць, багатым быць,
А самі ж часта на падноскі
Не ўмеюць грошы зарабіць.

Пяюць аб шчасці, добрай долі,
Аб волі шчырай для людзей,
Пяюць, не помняць, што ніколі
Не будзеш песняй сыт аднэй.

Спявайце ж, мілыя паэты,
Дый трэба сціха, меру знаць, —
Бо хіцер, хіцер наш век гэты —
Гатоў вам песню апляваць.

31 сакавіка 1906

ШТО ТЫ СПІШ?..

Што ты спіш, што ты спіш,
Беларускі мужык?
Глянь! Усталі усе,
Як свет Божы вялік!

Толькі ты, брат, адзін,
Як забіты, ляжыш
І на долю сваю
Не ўстаеш, не глядзіш.

Няўжо мала яшчэ
Катавалі цябе?

Няўжо мала яшчэ
Слёз і гора табе?

Апаследненькі грош
З цябе лупіць казна,
Хоць у хаце дзяцям
Хлеба, солі няма.

Хоць заклаў ты кажух,
Абы чынш заплаціць,
Хоць у лапцях ты з лык
Мусіш вечна хадзіць...

Хоць кароўку сваю
За падаткі прадаў,
Хоць апошні ўмалот
Магазыннік забраў.

Ты астатні свой дух
І свае жылы рвеш,
Як калоду пудоў
Са сто ў места вязеш.

А у печцы тваёй,
Хоць мароз, хоць зіма,
Агонь тры дні не быў,
Дроў паленца няма!

А к вяселлю рубель
Часам трэба калі,
Дык хоць з торбай ідзі,
Каб капейку далі!

А не грошы ж твае
Там у банку ляжаць?
Не за грошы ж твае
Цар ідзе ваяваць?

Не за грошы ж твае
Цэркаў гэта стаіць?
Не за грошы ж твае
Яна срэбрам блішчыць?

Не за грошы ж твае
Цар палац свой зрабіў?
Не за грошы ж твае
Ён чыноў насадзіў?

Не за грошы ж твае
Караблі на вадзе?
Не за грошы ж твае
І чыгунка ідзе?

Не твой сын на вайне
Без галоўкі ляжыць?
Не сіротка твая
Пад варотмі стаіць?

Дык прасніся ужо,
Беларускі мужык!
Глянь! Усе устаюць,
Як свет Божы вялік!

Глянь! Усходзіць ужо
Зорка праўды святой
І няволю-бяду
Сваёй зніме рукой!